

DE
SENSIBVS
INTERNIS. ⁴~~E. 16. 80~~

TRACTATVS
GVILIELMI PEMBELI,
Aulæ Magdalenensis in Aca-
demia Oxoniensi nuper
alumni dignissimi.

Editio Posthuma.

OXONIAE,
Excudebat I. LICHFIELD,
Impensis EDVARDI
FORREST. 1679.

2
3

CAMBRIDGE
UNIVERSITY
LIBRARY

1609.90

ma
mi
qui
ip
tur
Sun
ste
ap
fir
ria
ru
plu
ow
tat

Lectori S.

QUum inter schedu-
las doctissimi Pem-
beli tractatus hic
occurreret propria
manu exaratus, non dubitavi-
mus tanquam genuinam prolem,
quia parentis ideam referebat,
ipsi ascribere, & quia luci ma-
turus erat, publici iuris facere.
Sunt aliqua in hoc opusculo my-
steria philosophia evoluta, quae
apud Philosophorum vulgus fru-
stra requiratur: et quae hanc mate-
riam aliqui incuriosius tracta-
runt, alij in ea frustra sadarunt
plurimi, ut in arte reliqua, in hoc
omnem locant operam ut exci-
tato contentionis limo Philoso-
phic

phia fontes tarpitèr fœdarent,
en clara ferè omnia atq; expedi-
ta libellus iste exhibet. Tum
erit, Lector, hanc qualemcumq;
eius opellam aq; consulere, qui
abundè tulit laboris sui pretium
si quovis modo possit utilitati-
bus tuis inservire.

---

tra
ga
ga

na
um
ga
ip
la
re
vi
do
re
qu
ni
bu
ru
lo

DE SENSIBVS INTERNIS.

Sensus interni sic dicuntur respectu exteriorum: Hi autem hanc appellationem sortiuntur, quia eorum organa locis exterioribus sita sunt; omni-

um quidem præter Tactus, cuius organum etiam usq; intimas corporis ipsiusque cerebri particulas penetrat. Interni itaq; erant ob situm interiorem, intra ipsum cranium, & convicines cerebri, ipsas autem respiciendo facultates & eorum actus. Quæ res potius sensus dicere debent, quibus alij subseruiunt tanquam ministris sine quibus hi frustra animalibus dati fuissent. Actiones externorum ignobiliores sunt: viz: receptio specierum & transmissio ad interio-

res. Interni vero operationes secundo habent post intellectum loco præstantissimas, diiudicationem scilicet de objectis, & eorum ad utilitatem animalis discretionem & applicationem. Cum enim facultas sensitiva duplex sit apprehensiva, & motiva; sub illâ comprehendunt omnes sensus; sub hac appetitum & locomotivum. Dicuntur autem sensus, facultates apprehensivæ, non quod omnes sint cognoscentes, sed quia sunt recipientes. Hoc enim omnium est, illud aliquorum. Discrimen sic patet.

Inferiores recipientes tantum species impressas ab objecto præsentî; nullo autem modo diiudicantes, ut sensus externi quinque.

Sensus sunt vel.

Superiores

Cognoscentes & diiudicantes obiectum

Præsens tantum Sensus communis Præsens & absens Phantasia.

Non cognoscens sed recipiens & retinens obiectum absens. Memoria

Differentiam

Differentiam istam latius persequemur in sequentibus, ubi de collatione actionum sensuum interiorum & exteriorum agentis, cum etiam numerum horum interiorum accuratiùs perpendemus. Impraesentiarum ab Aristotele nobis non est recedendum cuius vestigijs insistentes cum eo tres statuimus. De quibus singulis strictiùs dicendum erit. 1° De Sensu communi Quem quid sit perspectum habebimus, ubi eius 1 obiectum, 2 actiones circa obiectum, 3 Organum consideraverimus. Obiectum sensus communis sunt omnes omnium in sensus externos incurrentium obiectorum species tam communium, quàm propriorum. Nec ideo vocatur Communis quod in communia sensuum exteriorum obiecta terminetur, sed quod in vniversa. Quare & centro comparatur in quo coeunt omnes in circulo radij. Hic autem dubitandi multis suboritur occasio, Vtrum vnus an plures sit communis sensus cum tot tantaq; habeat obiectorum contrarietates? Sed facillè dubium amolitur reuocando cuncta obiecta ad

vnam rationem formalem. Quæ enim materialiter multa sunt, formaliter esse possunt vnum. Tot colorum diversitates constituunt vnum obiectum formale ipsius visus, quia idem receptionis & impressionis modus est. Sic & in Tactu caliditas & frigiditas faciunt vnum obiectum, quia vtriusque præsens organi temperies immutatur, etsi in diversos terminos. Breviter sensuum externorum obiecta, quatenus considerantur in genere ut sensibilia ita constituunt vnum obiectum formale adæquatum ipsius sensus communis. Quatenus vero in specie ut hoc vel illo modo sensibilia, ita alia atque alia faciunt obiectum adæquatum alicujus sensus externi. Partiale autem ipsius sensus communis. Propter diversitatem genericam qualitatum necessario dabuntur plura organa quæ speciebus genere diversis imprimendis subicerentur. Quia vero omnes qualitates & omnia sensibilia conveniunt in vno genere sensibilitatis (sensibilitas autem est virtus rei à natura data speciem emittendi & imprimendi in Organum) sufficiebat

bat vna communis facultas dijudicandis illis omnibus, quibus primum recipiendis plurium organorum opera concurrerat. Quin enim verò ex diversitate, contrarietate, & multitudine obiectorum firmum desumitur argumentum quo probare possumus sensum communē vt esse, ita esse vniū. Nam 1° semper Natura vult omnem multitudinem ad vnitatem reuocare, Quo consilio Naturæ natura ipsa nō est naturalior. 2° Quod percipit contrarietates & differentias rerum illud necessariò vnā idēq; est: at sensus communis hoc facit, ergo: Major probatur. Nam diuersæ facultates (verbi gratia) sensus se habent vt diuersi homines; Hi autem de rebus & rerum discrimine iudicium ferre non possunt, quas easdem singuli non audierunt. Quare necesse est vt vnus iudex vtramq; partem audiat, nec potest ex auditâ sola criminatione accusantis pronuntiare de reatu defendentis. Sic inter sensus visus non iudicat de differentiâ tactilium qualitatum, vel inter se vel à visibilibus, quoniam hæ visum non attingunt sed

Solas discernit visibiles. Ferri igitur non posset iudicium à sensu communi si in multas facultates καχρισμέναις (ut loquitur Arist. 2. Anim. tex. 146.) distinctus esset. Sed ἡ αὖ τὸ ἐν λέγειν ὅτι ἐπεὶ, ut idem ibidem loquitur, & ἐχθρόν τι τοῖς καχρισμέναις κρίνει τὰ καχρισμένα ἡ ἕλκον.

Sic de obiecto. Proximum est actiones circa obiectum peruestigare, quænam sint & quomodo instituantur. Dux actiones tribuuntur sensui communi 1. Dijudicare de omnibus obiectis. 2. Discernere ea, & eorum Differentias cognoscere. Primum munus est ut huius beneficio animal sentiat se sentire. Cum enim externi sensus suam actionem non percipiant, ut, oculus non sentit se videre, nec auris audire, requiritur superior facultas, quæ externorum sensuum actiones percipiat; ita ut animal iudicet de sua actione, ut non tantum videat sed etiam iudicet, se videre adeo ut sensus reflexus dici possit. Sensus enim per hanc facultatem in seipsum convertitur, dum sentit se sentire, et iudicat utrum bene an male sentiat, Sic quidam

Recherch. l. 3
cap. 17.

dam, rectenè postea considerandum
veniet. Deinde verò vt simul diuer-
forum sensuum obiecta dijudicat: ita
etiam discernit, tum diuersa obiecta
diuersorum sensuum, vt colorem ab
odore: tum diuersa obiecta ejusdem
sensus, vt album à nigro, calidum à
frigido. Quas duas inter actiones
haud ita fortè magnum discrimen est,
quin eas possumus in vnâ rectè co-
fundere, & dicere animal uno eodem-
que actu & judicare & discernere, vel
judicando discernere. v. g. quo actu ju-
dicat colorem esse colorem, eodem
eundem discernit à sono: nam qua
actione cernimus rem esse talem, ea-
dem discernimus ab omnibus non
talibus. Quod ne temerè dictum pu-
temus, opera breuium est paulò at-
tentius considerare qualis sit illa Dis-
cretio, & Differentiarum Dignotio,
quam Bruto animali tribuere posu-
mus, quam item homini. Quod ad
propositum.

Duplex } Positiva vel affirmatiua,
est Dis } quâ efferimus differentiati-
cretio } one: (hec res est illa)
Negativa, quâ sic enuntia-
mus (hec res non est illa.)

vtiq;

Vtraq; dis-
cretio &
separatio
potest esse

Universalis, vt cum dico
(hæc res differt ab
omnibus alijs) &
(hæc res non est vlla
alia) facta compara-
tione inter vnum &
omnia:

Particula-
ris inter v-
num & vnū
sive genus
sive speciē
vel indivi-
duum, vt

Hæc res
differt ab
illa.
Hæc res
non est il-
la.

Sci: quam digito demonstro, vel de
qua loquor.

Dicimus iam, discernere, sive dig-
noscere res affirmativè, & universaliter
solum Dei esse; Ille enim omnium
rerum naturas penitissimè perspectas
habet quoad earum virtutes, potentias
qualitates, formas intimas & Meta-
physicas, ita vt collatis vtrinq; condi-
tionibus possit affirmare. Hæc res dif-
fert ab omnibus alijs, quia tales huius,
tales verò illarum sunt qualitates. Dis-
cretionem affirmativam particularem
sola inter animalia homini ascriben-
dam

dam censeo, qui comparatis inter se
& perpenſis duarum rerum, quas be-
nè novit, qualitatibus, cùm differre,
tùm in quibus diſtinguantur ſcit.
Dico autem (Particularem) quia ne-
que res omnes ſcimus, & earum quas
videmur nobis cognoscere, maximam
partem, quid non ſint magis, quam
quid ſint intelligimus. At verò Bru-
tum vt huiusmodi collationem inſti-
tuat planè impoſſibile eſt, neq; pu-
tandum equum, viriditatem graminis,
& vociferationem equiſonis interſtin-
guere, collatis horum inter ſe diſfe-
rentijs. Aſſerens enim eàdem operâ
brutis diſcurſum & ratiocinationem
conceſſerit. Præterea diſcretionem
negativam tam vniverſalem quàm
particularem homini, omniq; ſubſta-
tiæ intellectuallī tribuimus, hanc qui-
dem hiſce ſolis, illam verò præterea
brutis animantibus: fieri enim non
poſteſt, vt brutum enuntiationem par-
tic: negantem cōficiat. v: g: tal'ē (*Color
non eſt ſapor*) neq; ſaporem à colore in-
ternoscit negando ſaporem de calo-
re, ac ſi mens bruti inter hos duos ter-
minos veſaretur: Sed diſcernit colorē

à sapore separatione negativâ, & vni-
versali tali: scilicet (*color non est ulla
res alia, adeoq; neq; sapor*) Sic in eodem
genere (viriditas non est aliud quicquâ
quàm viriditas, adeoq; neq; rubedo:
Bucephalus novit Alexandrum non
esse alium quemquam hominem, qua-
re nec Hephæstionem) Atq; hic tan-
tùm quasi discursus est, non autem ve-
ræ enuntiationes. Novit brutum co-
lorem non esse saporem, non ita e-
nuntiat. Hoc novit quia nec in colore
nec in vlla re aliâ eandem reperit qua-
litates, quas in sapore. Novit differre
non quòd diuersas qualitates sentiat,
sed quia non easdem in utrisq; é; perci-
pit diuersitatem, non per positionem
contrarii, sed per negationem eius-
dem; Bucephalus omnes auertatur
præter Alexandrum, non quia contru-
etur eorum formas ab Alexandrâ
diuersas, sed quia non conspicit ipsam
Alexandream.

Atq; hæc de actionibus sensus comū-
ris circa suum obiectum, respectu qua-
rum titulis Regis, Iudicis, et Honora-
rii inter reliquos sensus arbitri insigni-
tur. Restat dubitatiuncula de simulta-

te,

re, quâ sensus communis dicitur sua
 objecta simul percipere. Ansam qua-
 rendi dedit Arist. context. 146 2 de an.
 Dicit Arist. non tantum *αἰσθητικὰς*
 facultates non posse de contrarijs ju-
 dicium ferre, sed non posse de ijs ju-
 dicare in *αἰσθητικῷ χρόνῳ*, ideoq; re-
 quiriri in sensu communi vt diversa &
 contraria simul, eodem tempore reci-
 piantur, vt diversitas possit dijudicari.
 Id quod verum est. Quamvis enim
 communis sensus sit iudex, & arbiter,
 ita vt videri possit posse eum altera
 parte hodiè intellecta, altera cras au-
 dienda de vtriusq; discrimine ferre
 iudicium, tamen ita se res non habet,
 quia necesse est si velit distinguere in-
 ter colorem & calorem vt species v-
 triusq; apud se pro tribunali sistantur
 eodem tempore; & ratio manifesta
 est. Cum enim hæc facultas sit obje-
 ctorum tantum præsentium judica-
 trix, erit quoq; eorundem tantum
 discretrix, & quia discretio omnis in-
 ter duo ad minimum sit oporteat, ne-
 cesse est vt duo diversa adsint simul
 sensui communi si velimus diversita-
 tem dijudicari. Si tantum saporis spe-
 cies

cies addit in sensu communi non modo nullam percipiemus diversitatem (quia nihil est cum quo compareretur, unde ista diversitas possit notificari, cum nihil se ab alio diversum dicit sine isto alio) à re alia quacumq; sed & nesciemus (per istam quidem facultatem) utrum sit in mundo præter saporem aliud quicquam. Cum igitur in hac simili propositione (hoc me scire nunc dico) duplex sit relatio ipsius Nunc, ut respiciat me eloquentem, ac de re olim facta nunc dicentem vel rem de qua loquor, quam dico nunc esse gestam; utramq; similitudinem requirit Arist. & iudicii & rei iudicatz, adeo ut sensus communis dicat (*se res diversas esse Nunc pronunciare*) præfenti iudicio in res præsentibus lato.

De objecto, & actionibus hætenus; restat organum, & sedes hujus facultatis de quo non convenit inter Arist. & Medicos. Ille quidem in corde ponit inde ducens originem nervorum; sic libri de Juvent. & senectute; cap. 3. ait in corde esse *πύλον ἀποδιττήσαντα καὶ ἀποδιλάσαντα* & post, *τὸ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ*. Sed recedunt ab Aristotele omnes, sublato.

sublatō ejus opinionis fundamento;
nam cor (vt patet anatomica inspecti-
one) non est principium & radix siue
venarum siue nervorum, sed illarum
hepar, horum cerebrum. Quare statu-
unt sedem sensus Communis vt & re-
liquarum facultatum internarum in
iplo cerebro, & illam quidem non in-
distinctam à sedibus reliquarum, sed
separato loco divisam. Tripartito e-
nim cerebro anteriorem ejus partem;
seu ventriculum sensui communi as-
signant, utpote qui proximus objace-
at sensibus externis & ob suam humi-
ditatem sit ad recipiendas impressio-
nes specierum accommodatissimus.

Atq; hæc de sensu communi. Ejus
à Phantasia discrimin & convenien-
tia melius innoscescet in doctrina de
ipsa Phantasia statim subsequeturâ.
Cætera quæ de sensu communi oc-
currunt leviora sunt, quàm vt opus sit
ijs immorari. Secundus sensus inter-
nus est Phantasia Græca voce, Latinè
Imaginatio, Cujus vt superioris ex-
plicationem trium consideratione
absolvemus, 1° Objecti, 2° Actionum
3° Organi.

Obiectum

Objectum Phantasiæ statuitur duplex ex 10 quidem species sensatæ, deinde species insensatæ, Species sensatas voco quæ à sensibus externis percipiuntur, à sensu communi recipiuntur, & dijudicantur, & ab eo immediatè transmittuntur in Phantasiam. Quicquidenim fuit sub sensibus externis & communi, illud omne est in Phantasia. Species insensatas appello eas quæ directè, & immediatè in sensibus externis, vel communi receptæ non fuerunt, sed quas Phantasia suâ virtute, vi, & operatione ex speciebus sensatis similes, novæ sue effingit, format, gignit, elicitq;. Atq; has utraq; species contemplatur tam absente, quàm præsentè objecto externo. Sic de objecto,

Actiones sensus huius circa objectum obscuriùs paulò, ne dicam negligentius à Physicis tractari videntur. Nos conabimur veritatis sectatores sequi. Prima quidem actio, quam Phantasiæ tribuunt, est specierum retentio, & conservatio ad aliquod tempus, in quo differt à sensu communi qui species recipit, sed non retinet, à memoria

memoria quæ species sibi commissas custodit diutius & fidelius, cessante in Phantasia omni contemplatione. Phantasia verò tamdiu retinet, quam diù contemplatur, contemplatur autem longiusculè. Secunda Actio est certior, exactior, & accuratior specierum sensatarum dijudicatio, quas sensus communis confusas obtulerit, ita ut eas diligentius, & quasi secundâ curâ ordine adhibito expendat, & examinet. Quam confusionem in sensu communi intelligant ipsi, non explicat. Species non confundantur, neque si Organum non sit vitiatum, iudicium perturbabitur. Et sanè simplicem aliquam operationem in iudicatione specierum sensatarum, præter eam quæ est sensus communis, phantasiæ assignere non erat opus. De compositâ verò diiudicatione proximo loco sequitur. Tercius actus Phantasiæ est compositio & divisio. Quas exercet circa species & sensatas, & insensatas. Primò enim componit species sensatas cum sensatis, ut hominem & equum, & ex utroque assignit centaurum. Ista compositio nō est.

est enuntiatio, neq; ex duobus illis terminis simpliciter coniunctis fit ens complexum, sed simplex, apponit simul duas res, non vnā de altera enuntiat. Quare & Phantasmatis illius veritas falsitasue prout rebus conformatur, vel non, simplex est, non complexa. Ex hac operatione Phantasiae prodeunt novae illae similisq; species quae insensatae dici possunt formaliter sentiuntur tamen quoad sua principia. Vt Centaurus, Chimæra, mons aureus, & mille alia, quae somniantibus occurrunt Phantasmata, quae respectu simplicium terminorum ex quibus constanter, sentiebantur à sensibus externis, etsi ut jam sunt conficta nunquam illis subiacebant. Quare in hoc genere fieri non potest, ut imagines illae utcumq; mirifice conformatae evaderent prorsus dissimiles speciebus obiectorum praeò sensatorum, unde emerferunt, quia ex aliqua sui parte illorum referant vestigia: magis autem minusve similes existunt, quò organum purius, defecatiùs, & liquidius fuerit, vel quo magis vitiosis humoribus, vaporibus, &c: ut in phreneticis,

neticis, melancholicis, ebrijs, febri-
rantibus, &c. accidit, infectum & cor-
ruptum esse contigerit. Iam verò
quod attinet ad compositionem & di-
visionem circa species insensatas, pla-
nè maxima difficultas est. Ad quam
enodandam cogitandum est quales,
quotuplicesq; sint illæ species insen-
satæ. Ad duo capita revocari possunt.
Nam vel respiciunt rem ipsam, vel
consequens, sive rei adiunctum ali-
quod. Quæ rem ipsam spectant, voco,
ea phantasmata, quæ ex immediata
conjunctione specierum sensatarum
emergunt, de quibus supra actum est.
Et harum quidem specierum omni-
moda concedenda est compositio,
tum enim inter se, tum cum sensatis
componi possunt, e.g: phantasia po-
test conjungere centaurum, & mon-
tem aureum, item centaurum & arbo-
rem, & ex utrisq; miranda nescio quæ
figmenta excudere. Aliæ autem sunt
species insensatæ quæ adiunctum ali-
quod, vel accidens circa rem denotant
de quibus major est obscuritas. Acque
hæc sunt intentiones Amicitia, In-
imicitia, utilitatis, damni, Periculi, sa-
lutis,

Iuris, Iucunditatis, Molestiæ, fugæ, prosequutionis; Hæ quidem enumerantur sed ad pauciores reduci possunt, ut post dicemus. Et circa has communiter duplicem compositionem statuunt

Primam Specierum sensatarum cum intentionibus insensatis, ut ovis componit lupum cum inimicitia, avis paleam vel plumam cum utilitate ad nidificandum: hinc dicunt, Lupus est inimicus, Palea est utilis.

Secundam Intentionum insensatarum cum intentionibus insensatis, ut ovis componit Lupi inimicitiam cum ejus fuga, avis Paleæ utilitatem cum ejus appetitione & dicunt, inimicus est fugiendus. Vtile est amplectendum

Ex his duabus compositionibus & inde enatis enuntiationibus dicunt brutum instituere quandam quasi ratiocinationem, & discursum in quo secunda compositio suppledit majorem, prima minorem, unde sequitur conclusio, & ex conclusione actio, etque hanc quidem facultatem quasi discursivam

sivam, Æstimatricem & Cogitatricem vocant aliqui, eamq; dicunt à Phantasia distingui tanquã 4^m sensũ internum, diviniorem, & præstantiorem, sed perplexi sunt. Nobis non sunt præter necessarias rationes quas illi non afferunt multiplicandæ facultates. Dicimus igitur cogitativam in homine (cui respondere volunt Æstimativam in brutis) esse eandem facultatem cum Phantasia humana, si quidem dicant illam cogitativam particulam esse animæ sentientis, & non potiùs ipsum intellectum, quod veriùs dicendum fuerit. Item Æstimativam in brutis coincidere cum Phantasia, ita vt animal cùm æstimet, i.e. colligat vel concludat aliquod sibi profuturum obfuturumve, ideoq; amplectendum esse vel fugiendum, id faciat beneficio Phantasiz æstimantis, & judicantis. Quomodo verò, & quatenùs Phantasia dicatur ita æstimare, sive discurrere, primum est vt disquiramus; & quia de Syllogismo agendum est imaginemur in ingenio ovino talem Syllogismum.

Omne inimicum, damnosum, molestum

lestum, periculosum est fugiendum.

Hic Lupus est talis.

Ergo hic Lupus mihi est fugiendus.

Item in cerebro Lapis talem.

Omne amicum, utile, salutiferum,
iucundum est persequendum.

Actæon dominus meus est amicus,
utilis, salutifer & iucundus mihi.

Ergo Actæoni viso accurrendum
& adblandiendum est.

Huiusmodi syllogismum ab homine fieri divina mente edocto, certo certius est: at verò an, & quomodo à brutis animalibus efficiantur, pulchrum erit perpendisse. Veniamus igitur ad maiorem propositionem, in qua est secunda supradicta compositio. Quæri potest non immerito, an ista propositio [omne naturæ destructivum] est fugiendum quæ eadem est cum duabus superioribus) insit in anima bruti tanquam principium cognitum; mihi quidem semper visum est tutius asserere, inesse quidem, sed non cognoscere. Ratio est, quia principium illud neq; sensus, neq; ratio dicat, (quæ sola sunt cognitionis fontes) sed Natura ipsa. Ita ut res quatenus habet

Naturam

naturam quamlibet, non autem hanc vel illam dicatur conservativa sui. Proclivitas igitur illa in brutis ad conservationem sui, & fugam omnium naturæ suæ adversantium merè naturalis est, & ex instinctu merè naturali quoad essentiam ipsius rei, neq; dici potest animalis, nisi quoad modum quatenus ex perfectiori sua natura specificatur & restringitur illud commune principium, ut hoc vel illo determinato modo fiat. Iam verò hoc ita se habente apparet Phantasiam non primò indidisse animali hoc principium, neq; istam compositionem fecisse [inimicum est fugiendum] sed naturam ipsam longè generaliore, neq; etiam animali notitiam facere istius principij & propositionis, sed nec necesse esse ut faciat. Quid enim? Annon plantis idem principium esse innatum dicunt omnes? Illæ enim inimicas juxta se plātas averlantur (ut vitis brassicam) non quod habeant notitiam aliquam majoris istius propositionis; sed quod præsentī malo à minore afficiantur. Sic ovis fugit lupum non quia scit in

B

genere

genere inimicum esse fugiendum, sed quia hunc jam sentit talem. Non virtute illius principij ad agendum movetur, nec quicquam agit, sed terrore imminentis damni. Verbo, Intentiones illæ generales. Inimicitia, Amicitia, &c. planè insensatæ sunt, tum à sensib⁹ externis, tum ab internis, neq; fantasiz obijciuntur, aut ab ea cogitæ & dijudicatæ, nec ullum manus habet in componendis hisce, dividendisve, pro fabrica majoris propositionis in syllogismo bruto. Necessè est igitur ovis disputare si velit agat Enthymematicè, major enim excidit.

Quod ad minorem propositionem attinet (in qua conspicitur prima compositio) primò patet ex supradictis, nullam hic fieri subsumptionem, tanquam particularem lupi inimicitiam sub generali nomine inimicitia inclusam sciret, sed ipsam in se ipsa nudè considerat. Quæritur secundò quomodo ovi innotescat specialis illa Lupi inimicitia, cum à sensibus externis nihil præter illius colorem & formam percipiatur? Qua ratione elicitur

elic
sta
rat
sum
mo
oni
nov
joru
cuti
ren
Iuc
funa
fren
cog
lupo
lupi
tatis
rem
quat
nim
pria
ille
mole
natur
di ad
Qua
funt
objec

elicitur insensata illa intentio molestiæ (ad hoc enim caput, & jucunditatem reliquas species reducere possumus) ut apprehendat Lupum sibi molestum ac vitandum. Hanc questionem responsum melius dabitur, si cognoverimus in quo consistat sive in se jucunditas, & molestia. Qua in re accuratissimi Zabarellæ judicio acquiescendum est (de facult. Anima a. p. 12.) Jucunditas inquit, & molestia non sunt aliquid in objecto sensibili existens, sed sunt passionēs quædam rem cognitam consequentes. Molestia in lupo nihil est penitus: sed visionem lupi consequitur perceptio jucunditatis vel molestiæ, non quoad colorem vel formam lupi per se consequatur ista molestia, neq; naturam animæ sensibilis per se; sed quod propriam animalis naturam insequitur ille naturalis instinctus, quo percipit molestiam ex visione lupi, indita natura, ut excitetur appetitus fugiendi ad sui conservationem. Hoc Zabarella. Quare jucunditas & molestia non sunt res sensibiles inherentes in ipsis objectis, sed passionēs animalis in sen-

su affectu per impressionem speciei
 sensibilis, non quidem secundum pro-
 priam suam naturam; Nam idem Gal-
 li Gallinacei cantus qui leoni horro-
 rem incurrit, alia animalia non com-
 movet; Neque secundum naturam
 animæ sensitivæ per se: Nam sic om-
 nia animalia ab eodem objecto eu-
 dem modo afficerentur, quod falsum:
 Sed secundum propriam, & specifi-
 cam naturam uniuscuiusq; animalis
 generaliores facultates restringen-
 tem & determinantem. Hinc fit ut
 Passer utilitatem paleæ ad nidifican-
 dum percipiat, quam non percipit
 bos. Quia autem formam specificam
 animalium omnium ignoramus ap-
 pellamus eam instinctum naturalem.
 Hinc sequitur quod iucunditas, & mo-
 lestia cum in objecto non sint, ex ob-
 jecto actione Phantasie elici, & effor-
 mari non possunt. Quod ex eo con-
 firmatur, neq; penes Phantasiam, neq;
 penes obiectum has passiones esse,
 quia non in nobis tantum, sed & in
 brutis animantibus, idem obiectum
 v.g: cibus aliquis vel pabulum saepe
 alternis horis iucunditatem commu-

rat cum molestia & fastidio. Vnde autem hoc? nisi à mutata statu, temperamentove animæ, corporisve. Ita ut obiectum in organum alio atq; alio modo temperatum, & dispositum incurrens diversos producat effectus, & passiones. Idem etsi eodem modo se habeat, mutato tamen obiecto in quod agit variabitur effectus. Ex dictis collabascere videtur prima illa compositio specierum sensatarum cum insensatis, saltem quoad harum ex illis prolectionem, eductionem, & velut extractionem. In lupo siquidem nulla est ovis adversus inimicitia, sed amicè tanquam escam sibi accommodatam complectitur, quam non eddit, sed amando enecat. Cum autem Phantasia non faciat ut sibi efformet jucunditatem, sed eam ab obiecto factam, & impressam percipiat tantum. Duo jam porro ad maiorem huius rei explicationem queri possunt. Primum est quomodo ex impressione speciei oriatur molestia aut iucunditas: Secundum est quid sit primum percipiens, & sentiens jucunditatem & molestiam impressam. Quod ad primum

attinet, sciendum est, quòd omnia illa quæ iucunditatis vel molestiæ effectiva sunt, hoc loco tantum considerari à nobis sub ratione boni, malivè naturalis. De brutis enim, & bruta hominis parte agimus. Bonum verò, & malum Physicum appello rem eam, quæ ob occultam aut manifestam qualitatem, amicitiam vel inimicitiam exercet cum naturâ alterius rei, eam vel iuvando vel lædendo. Eorum quæ per manifestam aliquam qualitatem agunt clarissima est ratio. Ut inter qualitates tactiles, calor nimius, vel frigus vehementius dolore afficiunt animal ob physicam, & vehementem mutationem in organo & spiritibus factam, ita ut convenientes naturæ fines deficiendo excedendoque transgrediantur. Sic odorata foetida magnam afferunt molestiam ob evidentem qualitatem temperamento cerebri adversariam. Idem de rebus sapidis clarum est: De sonis verò omniumque generis harmonia sive civicâ, sive bellicâ, obscurior aliquantò res est, quomodo sonis insit ea vis delinendi, & etiam perturbandi spiritus. Ut
animal

animal alijs demulceatur, & ad quandam levitatem componatur, alijs autem excitetur ad iram, & in furorem quendam erumpat: Quòd murmur aquarum sopit spiritus, quòd mens delectetur suavitate cantus, quamvis physica aliqua ratio videatur reddi posse, quærenda tamen non est, sed potius ad propriam animalis naturam referenda. Quod ad visum attinet, ille sensus minimè omnium sensibili aliqua, & notabili molestia affici videtur. Et ratio est quia res visæ omnium minimè agunt physicè, quia corpus neq; attingunt neq; ingrediuntur, nisi per suas species quæ omnium specierum sunt spiritualissimæ, atq; ita ab omni actione physica, (quæ materialium rerum est) remotissimæ; Itaq; existimo colores nullos (vel certè paucissimos) per se & solos delectate, vel in iucunditatem asferre, sed tantùm in relatione ad rem cuius colores sunt, & quatenus ea aliis sive bonis, sive nocivis qualitatibus imbuta est. Quare non nos tantùm, sed & bruta quoq; venena, & inimicissima quæq; naturæ nostræ videre sive ali-

qua molestia sustinemus, quovsq; ex sapore, odore, aliquave aliâ qualitate sensibili damnum non percipiamus. At verò soni, sapor, odores & qualitates tactiles absolutè & ex se, nullâ habitâ consideratione subiecti in quo inhaerent, & vnde emanant, notabili nos vel perfundunt gaudio, vel cruciant molestia, adeoq; non efficiunt tantum in ordine ad res ipsas. Quæ verò sola & quatenus visa notabili aliqua voluptatis aut doloris passione animal afficiunt (vt sudant nonnulli & contremiscunt toti ad visam selem, vel caseum, aliaq; infinita) illorum omnium & quot sunt huius generis antipathetici vel sympathetici; vim & virtutem qua per impressas species sensibiles quascunq; demum tales in animali passiones afficere valent, ignoratam plane & incognitam esse asserimus; Ita vt alia nec reddi possit, nec quæri debeat huius rei ratio, quam peculiaris, propria & particularis duarum naturarum Rei & animalis sibi invicem adversantium dispositio & temperatura, ex quarum concursu & congressu ista oritur antipathia vel sympathia.

sympathia. Quid inimicentur videmus, quare autem nescimus.

Et sic quidem de rebus iucundis & dolorificis & quomodo per impressas species has passiones exsuscitent sequitur ut dicamus de ordine qui in impressione & perceptione harum passionum observatur; ex quo clarius patebit quid sit munus Phantasiæ in iudicandis rebus quales sunt, quoad animalis utilitatem vel noxam. Quaeritur ergo quid sit primum organum percipiens, & dijudicans rem ut molestim & iucundam? Resp. quod sit sensus communis, idq; secundum Zabara ex ipso met Aristot. Tria enim sunt (ut docet loco citato) in perceptione sensibilem. Primum obiectum ipsum percipitur sub ratione proprii obiecti, atq; hoc fit à sensibus externis. Secundum perceptio obiecti quatenus delectans, aut molestans, atq; ista perceptio primò attribuitur sensui communi: Ratio est quia sensus communis est radix, & principium omnia sensuum, & cum iucunditas & molestia non sint propria alicuius vnus sensus, sed

*L. de facult.
Anim. c. 12.*

communis omnibus, planè necessarium erat, vt illa facultas, quæ de speciebus in omnes impressis dijudicat, eadem operâ, eodemq; momento cognosceret damnum, aut vtilitatem, iucunditatem vel molestiam à speciebus illis corpori illatam. Tertium est excitatio appetitus ad persequendum vel fugiendum, prout res à sensu communi percepta fuerit iucunda esse vel molesta. Exemplo vno aut altero illustrentur primum & secundum. Exuratur membrum, fit ibi sensus caloris dolorifici, primò quidem calor percipitur sub ratione obiecti proprii sensibilis, ab alijs discriminati, & sic apprehenditur tum à sensu communi, tum etiam à Phantasia. Vtriq; enim facultati hanc simplicem dijudicationem rerum quid sint attribuunt. Secundò cum percipitur idem calor cum adiunctâ qualitate molestiæ, atq; hoc fit primò quidem à sensu communi, qui eodem tempore quo sentit calorem vt calorem, percipit eundem vt inimicum, ex apprehensa simul cum specie caloris læsione in organo ab illo factâ, ex qua apprehensione oritur passio

passio doloris in toto animali, unde ejus appetitus excitatur, ad præsens incommodum evitandum. Deindè verò idem objectum cum eodem adiuncto offertur Phantasie per communem sensum, quæ similiter vt sensus communis rem percipit, & cum simili consequentia. Atq; hic naturalissimus ordo esse videtur, vt statim illata in organum læsione à sensu communi dijudicetur noxa, neq; tot interpositis actionibus attendendum sit iudicium à Phantasia prolatum, vitanda sit necne. Addatur & alterum exemplum, Leo audito Galli cantu exhorrescit, & aufugit; quod ad sonum ipsum attinet idem est iudicium & sensus communis & Phantasie, vt supra; quod ad molestiam, alia est ratio quàm in superiori exemplo. In sensu enim externo nulla fit læsio, nullum incommodum; sed speciem cantus in sensu communi receptam sequitur immediatè impressio horrois, & metus, occulta scilicet vi & virtute. Quam molestiam ex impressa specie ortam percipit primò sensus communis, post phantasia eodem modo. Ex dictis sequitur

quitur Phantasiam non esse primum percipiens, sive dijudicans de molestia & iacunditate (hoc enim primò apprehendit obiectum sub ratione bonitatis aut malitiæ quatenus protuturum sit vel obfuturum animali) sed communem sensum. Deinde appetitum tam ad dijudicationem sensus communis, quam ad sententiam ipsius Phantasie expresse fieri, et excitari: Ita ut non solum ea appetamus quæ imaginatio, sed ea etiam quæ sensus communis dictaverit esse appetenda. Tertiò demùm istam primam compositionem supradictam sensui communi quoq; tribuendam esse, & non solum Phantasie appropriandam. Quo igitur privilegio præstat sensui communi Phantasia? Prærogativa quidem hæc est sensus communis rei tantum præsentis bonitatem, aut malitiam percipit, atq; appetitum ad fugiendum amplectendumve eatenus tantum excitat quatenus rem iam præsentem sentit. Phantasia verò rei absentis speciem retinet, & simul cum specie imaginem molestiæ vel iacunditatis eam speciem consequentis.

Vnde

vnde
vel p
senti
pron
lupo
cont
spat
aqua
Q
tur i
nis v
disci
inim
gien
tam,
cus]
des d
fuge
sic ra
in br
affin
æxod
cutic
erat
cons
cursu
tant
lum

unde appetitus excitatur ad fugam vel prosecutionem rerum non presentium, Id quod ob salutem animalis prorsus erat necessarium. Sic ovis a lupo averſa, et oculis amplius non contuens, fugit tamen ad longum spatium: sic equus sitibundus querit aquam, quam non vidit, &c.

Quæ iam prolata sunt, satis videntur infirmare duas istas compositionis vulgo phantasiæ ascriptas. Itaque discimus, [ovis fugit lupum tanquam inimicum] non dicit [inimicus est fugiendus] sentit molestiam a lupo ortam, non affirmat [lupus est inimicus] denique, actu se protenus in pedes dat, non concludit. (ergo debeo fugere, aut ergo fugiam) Ita ut mera sit rationis & discursus ymbra, quam in brutis animalibus, cernimus, eisq; affingimus ob quamdam actionum *ἐκ φύσεως*, & alterius ex altera consecutionem. Sed enimvero sciendum erat omnem actionum regularem consequentiam, non esse statim discursum inominandum. Quare non tantum communes omnium animalium operationes, sed etiam proprias cuiusq;

*Plutarch. in
libello ὁρί-
σας τὰ χρί-
σματα &c.*

cuiusq; actiones, ut ut mirificas & stupendas (de quibus Plutarchus, Aristoteles, alijq; qui animalium historiam conscripserunt) meritò asserere possumus, non ex rationis ductu, non vi aliqua discursiva, non affirmando & negando suscepta deliberatione, non illata conclusione esse perfectas, sed necessitate naturæ vel generalis vel specialis productas; Et sic quidem de actionibus phantasiæ, ubi coronidis loco addemus solutionem illius dubij, Vtrum Phantasia producat reales effectus? Per reales effectus non intelligimus Phantasmata de quorum productione nemo dubitavit, sed effectus in corpore physicos & realis consistentiæ, quales spectant ipsam corporis temperiem, aut configurationem, aut aliud aliquod accidens ei inhxrens. Quò referuntur effectus huiusmodi, cum quis ad imaginationem solam præcipitij examinis penè concidit; Cùm sola imaginatio cibi stomacho inimici nauseam provocat, Huc pertinet & illud Iacobi artificium, virgas decorticatas, & albis spaciolis interstinctas, pecudi-

bus

Gen. 30. 37.

bus a
nalib
cude
fatu
mali
conf
fueri
fatu
câ la
imag
conc
quer
culū
aliqu
dera
part
horu
mus
Pha
mat
spec
præ
conc
dem
refe
vide
talit
con

bus ad bibendum venientibus, in canalibus & alueis obijciendi, ita ut pecudes inspectis virgibus conciperent fetus varijs maculis resperfos. Sic & mulieres sæpius quas dum cōcipiunt, conspexerint, aut fortiter imaginatæ fuerint formas, earum similitudinem fetus referunt. In gravidis autem picæ laborantibus maxima conspicitur imaginationis vis; Re enim, quam concupierunt, si non potiantur, frequenter quidem infanti mortis periculū aboritur, sæpiissime verò notabilis aliqua accidit alteratio; ita ut rei desideratæ characterē in aliqua corporis parte expressum gerat. Quod ad hos horumq; similes effectus, attinet dicimus eorū aliquos eodem modo sequi Phantasmata de obiecto absente formatæ; quō consequuturi fuissent ipsam speciem obiecti præsentis; sic quia præcipitium actu visum horrore nos concutit, ejusdem quoq; species eundem parit effectum. Hinc horresco referens ea scilicet quæ metuebam videns. Alij autem occultiore modo talium Phantasmatum impressionem consequuntur. De omnibus verò asserimus

serimus eos ab imaginatione produci actione non univocâ sed equivocâ, cuius modus hic est, primò imaginatio efformat tale phantasma, secundò hoc phantasma operatur in spiritus, & in eis vehementem efficit mutationem: Tertio ex spiritibus ita motis, concussis, & alteratis illi in corpore effectus consequuntur.

De actionibus phantasia hætenus; sequitur ut de Organo ejus breviter dispiciamus: Sedem ejus statuunt secundum, & medium cerebri ventriculum, cujus temperies sicior est, quam anterioris partis, & ita ad retinendum & conservandum aptior; Locus autem amplior et latior pro recipienda maiori spirituum copiâ, quibus usus est in conformandis et celeriter componendis tot specierum imaginibus.

Et sic de Phantasia.

Antequam verò ad memoriâ proximo loco considerandam veniamus prius delibandâ erunt quædam circa sensum communem et phantasiâ generalia. Quâlis sit inter hos duos sensus quoad proprias operationes

conve-

conv
est.
ab o
scilicet
meri
do, S
mori
illi
trans
obied
tem
phan
mira
cet.
dicat
sensu
cipua
cepta
his al
Cum
muni
judic
quali
tantu
iectu
et rev
trùm
est, C

convenientia ex supradictis colligere
est. Est præterea aliud in quo hi duo
ab omnibus alijs sensibus discrepant,
scilicet: quod hæc duæ facultates non sunt
merè passivæ, sed activæ aliquo mo-
do, Sensus quidem externi, ut et me-
moria, sunt merè passivæ potentia.
Illi enim tantum recipiendis, et
transmittendis speciebus ab externo
obiecto impressis deserviunt; hæc au-
tem recipiendis et conservandis
phantasmatum imaginibus in illa
mira phantasie arte exculptis subia-
cet. Neutra vero aliquo circa diju-
dicationem munere funguntur. At
sensus communis et Phantasie præ-
cipuæ laudes sunt, quod species re-
ceptas dijudicent, et discriminent Ex
his aliud iam expendendum sequitur.
Cum enim phantasie et sensui com-
muni solis actum cognitionis & di-
judicandi attribuamus. Quæritur
qualis sit iste actus; Vtrum directus
tantum qui terminetur in ipsum ob-
iectum, an etiam Reflexus, qui redeat
et revoluatur in seipsum? Adeoq; v-
trum verum sit quod supra allatum
est, Communem sensum esse sensum
reflexum

reflexum, ita ut animal per eum dicatur sentire se sentire? Ad hoc dubium respondendo discimus, omnem eiusmodi notitiam reflexam animalibus brutis adimendam esse, ex his enim solis petendæ, & in his demonstrandæ sunt propriæ operationes facultatum sensitivarum, non autem in homine. Conimbricenses de sensibus internis verba facientes sensui communi omnem discursum auferunt, phantasiæ autem tribuunt, tali assertionem, phantasia potest ex utroque termino singulari propositionem conficere, & circa singularia ad illud obiectum pertinentia discurre. Hanc vero dignitatem restringunt ad phantasiam in solo homine, eamque operationem obtinere aiunt, non merito partis sensitivæ, sed influxu rationis. Docent quæ intellectum esse rationem universalem, cogitativam autem i: e: phantasiam esse rationem particularem i: e: circa sensibilia particularia. Hoc autem (ut omitram malam operationum sensitivarum & intellectuum confusionem) naturam phantasiæ inquirentibus non satis-

fat
qui
iuta
nata
cui
Que
flexi
aliqu
flexi
nefi
gube
mal
spici
quod
in se
iectu
iectu
lam
esse,
tur a
phic
mun
um,
iteta
nim
collu
tur
repe

satisfacit, non enim hoc quæritur, quid possit a superiore facultate adiuta, sed quid proprijs viribus, & innata virtute quæat officere, extrâ cuius sphæram non possit operari. Quod illi de discursu, nos de reflexione; est fortasse in homine aliqua facultatum harum notitia reflexiva, quam non ex se sed beneficio rationis eas moderantis, gubernantisq; obtinent: In animalibus vero brutis nihil tale conspicendum, se nobis offert. Nam quod ad rem attinet, duo possumus in sensibus hisce considerare, 1. obiectum, 2. Actiones proprias circa obiectum. Manifestum est, notitiam illam quam habent de obiecto directâ esse, quæ directè procedit & terminatur ad obiectum. Et parùm philosophicè dixerit quispiam, sensum communem reflecti super obiectum suum, imò ne quidem, si illud sæpius iteratis vicibus iudicaverit. Non enim lux solis sæpius idem speculum collustrans, reflecti in speculum dicitur sed quando a speculo in seipsum repercutitur. Itaq; necesse est, ut si reflectan-

reflectantur, in se redeant suas proprias actiones contemplando, & iudicando, atque post iudicium de obiecto externo latum primo loco, post secundo illum ipsum iudicij actum examinent atq; expendant, vtrum rectè an secus fuerit ordinatus e. g. Componit phantasia species multas: quæritur an noscat hanc suam compositionem, eamque iudicet, recte fuit instituta; Ita vt non tantum species rerum extrinsecus oblatarum, sed etiam ipsæ facultatum operationes iam sint dicendæ facultatum obiecta? Negamus verò ita esse, & discimus sola intellectui hunc honorè esse deferendum, vt suas noscat operationes; & in hoc consistere præclarum illius a sensibus discrimen, & supra illos privilegium. Quare etiam homo solus potest suos corrigere errores, quem ob finem data est homini mirabilis illa intellectus operatio, vt quod in primis cogitationibus peccatum est, illud secundis curis emendet. At Bruta etiam si errent, errores tamen corrigere quis vnquam dixerit? Canis enim si lapidem iudicat esse panem,

ner
me
rit
dic
qua
refl
den
nis
mo
acti
mon
fun
obie
e: g
etia
rati
tern
per
non
Dei
tes,
ales
in se
nem
sens
earu
depo
tion

nem, accedens, non conceptam emendat falsitatem, sed novam acquirit veritatem, aliud iam sentit, non dicit se prius falso sensisse. Et sane quæ rationes fortes sunt contra istam reflexionem in sensibus externis, eadem contra eandem valent in internis. Sensus externi, inquiunt, non moventur, nequè afficiuntur suis actionibus v: g: vsus sua visione, quia moventur per species, species autem sunt obiecti, & non actionum circa obiectum, si moverentur verò esset e: g: species non tantum coloris, sed etiam ipsius visionis. Annon eadem ratio integra manet quoad sensus internos. Hi enim nihil percipiunt nisi per species sensibiles: Hæ autem non sunt actionum sed obiectorum. Deinde sensus exteriores sunt virtutes, & potentia organica, & materiales, sed nulla virtus materialis potest in seipsam agere, suamq; operationem cognoscere, ergo. Iam facultates sensitivas internas esse organicas, earumq; actiones à temperie organi dependere, ab optimis asseritur & ratione nititur. Itaq; neq; earum datur
super

super proprias operationes reflexio. Hinc patet eos catachresticè loquutos esse, qui sensum communem vel phantasmam sensus reflexos appellarunt, cū notitia omnis obiecti sit directā, operationum verò detur nulla, Ista itaque propositio [Animal brutum sentit se sentire] exatè & acuratè loquendo, vera non est. Sensus qui aliquo modo admitti potest, hic est, [Animal sensibus internis percipit operationes sensuum externorum] At verò operationes horum sensuum non sunt sentire, i.e. judicare de obiecto, sed tantum recipere obiecta. Organa enim non sunt activa, sed passiva impressioni specierum subiecta. Hinc igitur dictus sensus elicitur [Animal percipit se sentire, i.e. recipere vel recepisse species sensibiles] qui illorum propositio ni non quadrat, in quā per sentire non intelligitur receptio specierum, sed iudicium de obiecto: Hoc enim vult dicere (Animal cognoscit se cognoscere) quod ipsum facere non posse supra ostensum est. Quinetiam si dicant ibi intelligi ipsam specierum per externa organa receptionem, neque

que
phan
sensu
rem
se tra
lum
funct
judica
ni cor
Equu
rint, u
minu
quā
ter de
impre
tio ef
latio
recep
quæ
absur
tum
impre
us im
De
ha co
num
non f
Re

que hoc quidem subtiliter philosophantibus concedendum erit. Nam sensus communis e: g. percipit colorem oculi beneficio receptam, & ad se transmissum, non autem iudicat oculum suo officio bene, aut male perfunctum esse. Colorem impressum diiudicat & discernit, abiectione planè omni consideratione ipsius impressionis. Equus enim, si oculi senio caligaverint, non sentit, & cognoscit se colores minus acutè & perspicuè iam cernere, quàm cerpebat in juventute, propter debiliorem, & minus commodam impressionem in oculo factam. Et ratio est eadem quæ supra. Omnis sententia fit per species sensibiles, at verò receptio speciei in organo est passio, quæ speciem sensibilem non habet: absurdum enim videtur concedere tum speciem sensibilem ipsius coloris impressi, tum speciem sensibilem ipsius impressionis.

Doctrinam Aristotelis de Phantasia consultò omittimus; Negative enim procedit ostendendo potius quid non sit, quam quid sit declarando.

3 De Anim.
tex. 150.

Restat iam tertius, & ultimus internus

tern^o sensus, viz: facultas memorandi
 quæ memoria dicitur (μνήμη) de qua A-
 ristoteles in libris de anima nullâ iniit
 disputationē reiecta ejus tractatione
 in peculiarem libellum de memoria
 & reminiscentiâ. In quarum tracta-
 tione multa occurrunt obscura, &
 non bene distincta nos eam ut possu-
 mus perspicuè explicare conabimur.
 Primo igitur loco declaranda erit na-
 tura memoriæ, post reminiscentiæ,
 quam velut aliquam ejus appendi-
 cem statuunt philosophi: et si magis
 methodicè, omnis de illa contem-
 platio reiicienda foret in tractatio-
 nem ipsius animæ rationalis. Quod
 ad memoriæ attinet duplex est i.
 sensitiva, qualem bruta sibi vendi-
 cant, estq; specierum sensibilibum the-
 saurus, & Intellectiva, specierum intel-
 ligibilium promptuarium; Quam
 quia hominis propria est, leges me-
 thodi iuberent, in doctrina de ho-
 mine, quatenus est homo; tractari.
 Primum absolvenda erit considera-
 tio ipsius sensitivæ memoriæ, quate-
 nus in pura suâ & simplici natura in
 brutis animantibus, se nobis conspi-
 ciendam

ciendam offert, idq; (hoc supposito
quod sit facultas sensitiva ab alijs di-
stincta) explicando eius, 1 Obiectum,
2 Actiones, 3 Sedem siue Orga-
num.

Obiectum memoriae siue ταμνησικα
sunt omnes species sensibiles, a sensu
cōmuni & phantasia iudicate. Quod-
cunq; enim est in phantasia phantasma,
illud a memoria conservatur, aut
conservari potest, atq; illud solum.
Sunt autem ista phantasmata obiecta
memoriae, non quidem simpliciter,
sed cum adiecta notione temporis
præteriti. Rerum namq; præsentium
est sensus, vel contemplatio, Futura-
rum vero οἰνισμός, vel spes metusq; ut
docet Aristoteles. Solarum vero re-
rum præteritarum memoria est, &
quatenus sunt præterita. Est præterea
annotandum quod habet Aristoteles
citāt cap. text. 1. circa hoc obiectum,
quod viz. lubeat duplicem rationem,
absolutam & relativam. Et ipsum
utrovis modo possumus contempla-
ri, tum ut animal, tum ut animalis
simulacrum. Sic etiam species in
memoriae tabula depictæ, in se qui-

De mem. &
Tem. c. 1.

τὸ ἐν τῷ πλ-
ραν γὰρ πα-
νός (ἀνός)
ζῷον ἐστὶ, καὶ
ἐν αὐτῷ.

dem sunt διαρίματα, & νοήματα Spectra
 quædam & conceptiones; in relatio-
 ne autem ad alterum εἰκότως ἢ μνημον-
 νήματα. Iam memoria propriè lo-
 quendo species retinere dicitur, vt
 sunt imagines & monumenta alia-
 rum rerum & sic text 19. definitur ab
 Aristotele. Si quis enim picturam
 elephanti penicillo delineatam in-
 spiciat, qui ipse elephantum nun-
 quam viderit, contemplatur eam
 quidem tanquam opus ingeniosè
 confectum, non autem vt imaginem
 elephanti, inter quem & hanc pictu-
 ram ille non novit similitudinem.
 Item etiam si quis, qui Coriscum non
 novit, eius in tabula effigiem intuea-
 tur, considerat ipsam tanquam homi-
 nis picturam, non tanquam Corisci.
 Inspectio picturæ illum in memori-
 am revocare non potest. Quare ne-
 cessè est vt species insint in memoria,
 vt simulachra, & repræsentationes re-
 rum olim, & ante aliquod tempus
 cognitarum. Quomodo autem sen-
 sus rectè dicatur temporis differen-
 tias, & intervalla cognoscere, exa-
 minandum veniet in actionibus hu-
 ius

Ἐξίς παν-
 δόσιμος ὡς
 εἰκότως & φάν-
 τασμα.

ius facultatis, & sic de obiecto. Acti-
ones huius sensus memorativi, potius
appellandæ sunt passionēs quàm ac-
tiones. Sunt enim hæc recipere speci-
es ad se a phantasia transmissas (sedi-
bus enim discriminatæ sunt) & in se
occultis eiusdem viribus modoq; in-
cognito impressas & insculptas. Dif-
ficile enim explicatu est quomodo
memoriæ speculum illustretur, & pin-
gatur a phantasia luce illâ constante,
& non evanescente imagine, quæ
ratione in spiritibus immutatis tot
insideant specierum Myriades. 2^d
Conseruare & retinere species sibi
impressas, retinet autem non vt Her-
cules Clauum vi marum constrin-
gendo, sed vt arca loculum in ea de-
positum, vtq; cera sculpturam sigilli.
Memoria ipsa in se nihil reponit, sed
ab alio reconditum Custodit. Atq;
hoc munus memoriæ est præcipuum,
& ferè solum, cuius respectu memo-
ria dicitur esse habitualis, siue in ha-
bitu, quatenus nimirum imagines re-
um cessante circa illas contemplati-
one, & cognitione, fideliter custodi-
unt, in proximâ potentiâ est ad acti-

¶ In ipsum memorandi, quoties obtulerit se occasio exercendum. 3 Operatio quam facultati memoratiuæ tribuunt est redditio specierum sibi demandatarum, & veluti depositi repositio; faciunt enim hunc sensum famulum Phantasie, tum condum, tum etiam promum; Ita ut quemadmodum phantasia species memoriæ tradit suo vsui seruandas, sic hæc illi reddat, atq; offerat contemplandas, ob hanc nifallor operationem; memoria dicitur actualis, siue in actu, quando species habitualiter in se latentes, produgens, & phantasie offerens, ipsum memorandi actum in animali facit; Qui actus a Coniunctis sensibus aliisq; definitur, Cognitio rei cognitæ, ut antea cognitæ, Quam definitionem an rectè facultati memoratiuæ assignetur vna cum ista tertia operatione Redditiva siue ablatiua, quibusdam præmissis, statim examinabimus.

Quod memoria (de sensitiva loquimur) non sit facultas cognoscitiua, sicut in initio statim harum contemplationum

templationum diximus, optimâ tum
authoritate, tum ratione à Zabarella
asseritur. Ipsa per se memoria, in-
quit, vim cognoscendi non habet,
neque habere debuit, propterea quod
facultas cognoscitiva, non potest sine
cognitione speciem recipere: species
enim recepta nihil est aliud, quàm
cognitio ipsa. Plura autem simul cog-
noscì minimè possunt, ideò faculta-
tem illam, quæ plura simul retinere
apta esset, cognitione carere oport-
et, immediatè tamen inferuire cog-
nitioni, & hac tantum ratione posse
appellari cognoscitiuâ. Quæ quidem
ratio irrefragabilis est. Siquidem ex
natura talium facultatum est, ut ob-
iecto sese præsentante, statim idem
cognoscant & dijudicent, nisi affectus
aliquis præternaturalis hanc operati-
onem impediat. Quare memoriæ re-
ceptis tot imaginibus, quæ omnes
sunt illi convenientia ob ecta, Si vl-
lam cognoscat, utiq; omnes cognos-
cet, cum omnes sint simul præsentés,
neq; ratio sit cur hanc magis, quàm
illam cognoscat. Hoc autem absur-
dum est; & veritas contrarij magis e-

*Lib. de fac:
anime. c. 12.*

*Lib. de sensu.
agente c. 10.*

lucebit, si perlustremus tria illa memoriae supradicta officia, quorum ne vnū quidē aliquam in memoria notitiā innuere videtur. Nam i receptiōnem specierum non esse notitiā vel cum notitiā coniunctā apertissimum est. Quamvis enim sentire si pati, & receptio sit passio, omnis tamen receptio non est sensatio siue cognitio, sed sola receptio iudiciij de obiecto prolata, vt docet Zab: lam verò memoria est sedes & receptacula phantasmatum, seu specierum à phantasia iudicatarū, sed non dicitur recipere ipsum actum iudiciij & cognitionis, quem phantasia circa illas species exercuit. Actus ille præterijt, nam alias animal semper cognosceret quia præsentem habet actum cognitionis phantasma autem siue imago conseruatam anet. Deinde conservatio specierum est tantum duratio impressionis sine vlla actione, aut conatione ipsius memoriae facta, sed propter passivam eius, & receptivam habilitatem in ipsa continuata. Sicut nummi in arca custodiri dicuntur, quatenus in illa depositi & collocati quiescunt.

escunt. Quare absurdiuscula est cuiusdam quæstio sciscitantis, quomodo possit memoria sensitiva species conservare, si prorsus omni percipiendi, id est, cognoscendi facultate destituatur. In passivis enim istis subiectis cognitio nihil valet ad conservationem, siquidem nec cera characterem, nec charta scripturam novērunt, custodiunt tamen. Nec in memoriâ sententiâ alio modo se res habet, cui cæca sufficit fidelitas ut retineat quod traditur, quod sit omit-
tat quærere. Postremò discutiamus tertiam illam actionem viz: Redditionis. Quæ quid sit & quomodo fiat ratio sumenda est ab ijs quibus memoria similis esse dicitur. Qualia sunt tabulæ picturis depictæ, cera sigilli caractere impressa, liber apertus typis excusus &c. In his autem cuiusmodi sit redditio manifestum est, nimirum passiva tantum, nullo verò modo activa. Nam tabula, cera & liber oculo insipienti patent & obijciuntur, at oculum ad inspiciendum non movent. Illa non aliquâ actione & vi oculum exuscitant, ut

versus se convertatur, at postquam in illa vel de industria conuersus, vel fortuito circumatus incurrit, statim se, pictæ icones, sculpturæ annuli & literarum typi in sensum ingerunt. Hæc tamen loquutio Metaphorica est, ut & illa, cum dicimus [res se oculis conspiciendam vltiò offert] neutrobique enim accidit aliquis cum cognitione coniunctus rei actus, sed passiva ipsius, sub oculis subiectio & positio. Sic capsula dicitur nummos depositos depositario reddere, non illis sese sponte offerentibus, & in manum dantibus, sed ista manu repente & auferente. Applicentur dicta ad propositum. Phantasia convertit se ad speculationem phantasmatum reconditorum, hæc autem non agunt in phantasiam eius obtutum in se obvertendo. In memoria sunt rerum imagines tanquam in libro aperto, sed si cognosci debeant, necesse est ut phantasia prior librum aperiat, legatq; imò & aliquando paginā vertat cum quod querimus statim non occurrat. Quærenti quidem phantasie adsunt in promptu, non autem motu aliquo se se offerunt non quærenti,

ti. Redditio igitur illa specierum memoriae attributa, est tantum passiva earum coram phantasia praesentia, non activa aliqua earundem remissio, & in phantasiam operatio. Ratio sic patet, quia determinatio ipsius actus memorativi à Phantasia est, non à memoria. Hoc est: huius vel illius rei recordamur, non quòd memoria huius vel illius speciem actione aliqua suâ reddiderit, & obiecerit phantasiae, sed quia phantasia hanc vel illam contemplando se suis viribus converterit. Quod hoc exemplo declaro Cerva siticulosa quærit fontes aquarum, quarum speciem in memoria impressam habet. Hic (ut ab effectis ad causas procedamus) ab appetitu exuscitatur locomotiva. Ille vero irritatur à phantasia, in qua sit primum cognitio & iudicium de re deinde sequitur rei appetitus; Cognitio autem hæc oritur ex particulari recordatione speciei aquæ absentis, quam speciem cum contemplatur phantasia, excitatur animal ad aquam quærendam. Huius iam particularis actus recordandi & cognoscendi

71
quæritur quænam sit prima origo & proxima causa : Vtrum sit ex parte memoriæ quod illa imaginem aquæ phantasiæ offerat, & coram sistat, an ex parte phantasiæ, quod hæc naturali instinctu & præsentē necessitate commune facta convertat se ad memoriā otiosā quidem & per se nihil agentem, inq; cā latentem aquæ imaginem eruat & intueatur. Atq; hoc quidem posterius vt verum accipimus. Cum enim memoria sit facultas non cognoscitiva, vt supra probatum est, & sequentibus ostendetur amplius, illa sane in cerua, speciem aquæ ab alia quacunq; non internoscit; quomodo igitur novit illam reddere & remittere ad Phantasiā in hoc particulari casu? Quænam est illa causa vel virtus determinans, cur hanc speciem & non aliam, cur vnam imaginem & non plures, & non omnes Simul contemplandas tumultuariè Phantasiæ obiecerit? Et sic quidem tam illa imago recurreret & phantasiā, quā scitā non est, æqua scita est opus. Quare vt in tabula
v. i. picturis ornata, vel libro mille

typorum formis excuso, nullum est
ex parte ipsorum agens determinans
actum videndi, cur oculus hanc ima-
ginem vel literam, & non illam, aut
vnam magis, quam omnes intueretur:
sed determinatio est ex parte oculi,
qui se convertit in vnam hanc,
& non plures alias, ita in memoria
huius vel illius rei recordamur, non
quod memoria proprio motu phan-
tasiam ad hanc vell illam speciem
contuendam protraxerit, vel allexe-
rit, sed quia ipsa se ad hanc et non ad
aliam convertit. Quod verò dubi-
tare possit aliquis et conijcere me-
moriæ dandam esse aliquam actio-
nem, circa recordandi actum, ex eo,
quod scimus in nobis, idemq; in bru-
tis fieri putamus, species interdum
non accessitas, nequè evocatas à
phantasia, tamen se coram sistere, et
quasi obtrudere, quod propter me-
moriæ reddentem & remittentem
accidere putandum est. Huius dubij
solutio facilis est. Idem siquidem hic
accidit quod oculo vnam aliquam e-
gregiam picturam intuenti, iuxta
quam circumpictæ sunt aliæ mu-
cundæ

eiusdem aut inferioris artificij. Directè & primariò illam vnâ contuetur, & Solam quidem si in illam sit intentus, sed ex obliquo & quasi per transfennam etiam è reliquis quâdam potest subaspicere, propter citam eius & inconstantem volubilitatem, Picturæ quidē omnes ex æquo visui patentes pendent in pariete, & per eas nō stat, quin infimam æq; ac supremā pessimam æquē ac optimam, vnâ æq; ac plures oculus aspiciat, culpa oculi est, qui in vnâ non defigitur. Itā quidem memoria conservat omnes imagines, & idola sincera & discreta, nec vnum magis quā aliud (si fuerit æquale impressionis artificium) contemplationi subijcit. Differentia penes phantasiam est, quæ si summa fuerit attentio, planè nil præter principale contemplationis obiectum percipit, vt sæpe quidem accidit, præcipuè in Melancholicis. Quivero ob desultoriam phantasie levitatem, defectus vt plurimum est in debita attentione, ideò transcurrit et transvolat, ab vna imagine ad aliā, et præter principalem ad aliarum
iuxta

juxta positarum speculationem, sum-
mâ suâ pernicitate se deflectit. V-
bi etiam notandum est quod actus
memorandi cò magis minùsve or-
dinati sunt & regulares, quò for-
tior aut debilior fuerit phantasia
in attendendo, & sese ab vna specie
ad aliam deducendo. Aliquandò
enim phantasia regulariter proce-
dit, speciesque in memoria depictas à
prima ordine ad ultimam percurrit,
precipue hoc accidit quidem in ho-
minibus, tum meditantibus, tum re-
miniscentibus (vt post audiemus) tum
etiam dormientibus, cum acta dici re-
petuntur eodem ordine quo gesta
sunt: vis enim & attentio phantasie
in hominibus dirigitur fortè, & con-
firmatur à superiori facultate: ali-
quandò verò nullo ordine adhibito
irregulariter fertur, ab vna ad aliam,
provt fors tulerit, levissimè transili-
ens. Quod in nobis ipsis experimur,
dum res memoriâ recolimus, & in
brutis vel maximè fieri verisimile est,
cum phantasia eorum ab omni exter-
no objecto & sensu præsentis necessi-
tatis (à quibus posset ad ynum ali-
quod

quod dirigi & determinari) libera, phantasmatis præteritarum rerum contemplandis operam dat. Atq; sic quidem qualis sit specierum redditio sive remissio à memoria ad phantasi- am, aliquo modo ex dictis possumus intelligere, quæ à veritate haud longè abesse existimo, etsi, prout est in rebus ferè omnibus obscuritas summa, & hu- manæ mentis caligo prorsus deplo- randa, plenè satisfacere non videntur. Nam adhuc quæri potest, quomodo fieri quæat, ut cum phantasia sit velut oculus, memoria quasi picta tabula, illa in medio cerebri sita cōtempletur istā in postica ejus parte collocatam sine medijs speciebus à memoria ad ipsam recurrentibus, & transmissis? Et præ- terea annon hâc in actione aliquod sit spirituum vario & celeri motu erran- tium officium? Sed de his infra dispici- emus de sedibus & locali distinctione harum facultatum, deq; earundem organica materialitate generalem speculationem inituri.

Impræsentiarum deveniamus ad discutiendam definitionem illam su- p. à trad. tam. de ipso me norandi ac-
 cru,

tu, ex illa redditione, vt aiunt, oriundo. Hunc autem sic definiunt. Cognitio rei cognitæ vt antea cognitæ. Tuac enim actu recordamur, cum rem olim cognitam recognoscimus, idq; perceptis, tum primò actu ipso cognoscendi præterito, quem olim circa illud obiectum exercebamus, nam scimus nos cognovisse, tum secundò, tempore inter illum actum & præsentem recordationem intercedente, nam scimus nos olim cognovisse. Est siquidem duplex memoriæ obiectum, primò remotum seu vltimum, sc. res ipsa quàm memoramus, in hanc enim vltimò terminatur memorandi actus. Secundò proximum, & hoc duplex primò cognitio olim de obiecto habita, secundò tempus à prima cognitione ad præsentem interlapsum. Iam quod hominem spectat, procul omni dubio est, ipsum & actum præteritum & tempus præterlapsum accuratè & distinctè percipere. Nam scimus nos, exempli gratia, tale aliquod dogma in concione audivisse & intellexisse, simul etiam quot menses aut anni intercesserint, ex quo primò intellex-

imus. Tota difficultas in brutis est, an ipsa quoq; beneficio memoriæ sensitivæ tum suam olim habitam rei cognitionem, tum ipsam temporis præteriti differentiam cognoscant. De vtrisque breviter videamus; primò an sciant actum cognitionis & iudicii de objecto tempore præterito à se exercitum, adeoq; dici possint scire se cognovisse. Hanc cognitionem brutis denegasse, duriusculum videtur esse, & à communi loquendi opinandiq; consuetudine nimium recedere, nec non ipsi experientię reclamare. Canes siquidem dominis suis post longam absentiam redeuntibus blindiuntur statimq; agnoscunt, utpote quos olim sibi amicos perspexerunt. Et nota est apud Gellium historia de Leone, qui quendam sibi ad pugnam, & prædam in circo obiectum ut amicum novit & amplexus est, quoniam ante annos aliquot eundem sibi in spelunca ex spina claudio chirurgum senserat. In contrariam tamen sententiam it ratio. Nam supra ostensum est memoriā non esse facultatem cognoscitivā, & cum non cognoscat species sibi impressas

Noct. Attic.
Lib. 5. cap.
 34.

pressas, multò minùs sciet actum judi-
cij circa istas species ab alia facultate
productum. Et si dicamus tum phan-
tasmata tum actum phantasie in ijs
judicandis recipi & imprimi in me-
moria, non ideo sequitur hunc actum
percipi & cognosci à memoria. Hoc
enim est confundere operationes & in-
sum internorum: Siquidem hoc pa-
cto memoria dijudicaret ipsam diju-
dicationem phantasie. Cognosceret
enim secundum illos actum dijudica-
tionis, & sic memoria superior esset
phantasiâ (saltem æqualis) non tan-
tùm in conservando, sed etiam in cog-
noscendo; quoniam ad præstantissi-
mam operationem hujus, illa aliam in
eodem genere superadijcit. Quineti-
am his concessis, possemus verè dici
ideo actu recordari, quia memoria ju-
dicat vel cognoscit phantasiam olim
judicasse vel cognovisse. Quod qui-
dem inauditum est, & fieri non potest.
Nam hoc modo præripimus ipsi pha-
tasie oninem in actu recordandi ope-
rationem, & otiosam facimus; siqui-
dem sufficit sola memoria ad cognos-
cendam rem ut antea à phantasia cog-
nitam

nam. Non existimo autem illos qui ponunt istam definitionem memoriae actualis velle excludere omnem phantasiae concursum ad hunc actum perficiendum; etiamsi satis obscure explicent, & ne explicant quidem cum tandem facultati istam definitionem assignant, an memoriae soli vel memoriae & phantasiae conjunctis. Si solam memorativam facultatem intelligant cum dicunt, memoria est cognitio re cognitae; quid opus erit sermonibus de redditione, & Remissione specierum à memoria ad phantasia, tanquam de re ad actum memorandi necessaria, cum phantasia in isto actu nihil habeat officij? Quod si conjunctas intelligunt rectè faciunt, si quidem actualis memoria, sive actus iste recordationis non est effectus ab una facultate productus, sed à duabus copulatis. In quo materiale, ut sic dicantur suppleatur à facultate memorativa quatenus phantasmata & idola rerum recordandarum, in promptu conservat. Formale autem à phantasia, quatenus istas species cognoscit ut prius cognitae. Res cognoscendae sunt et
part

parte memoriz, cognitio autem actualis à phantasia originem ducit. Verum hic alia nos vrget difficultas ; Si enim phantasia sola (non exclusio sensu communi) sit cognoscendi facultate prædita, & verò ipsa cognoscat rem antea cognitam vt cognitam, non videntur hæc posse consistere cum superiori disputatione de reflexione facultatum purè sensitivarum super suum actum. Ibi enim negavimus sensum communem & phantasiam reflecti in se iudicando de proprijs actibus & operationibus, hic autem contra affirmatur, si dicamus phantasiam cognoscere rem vt cognitam : hoc enim impossibile est vt faciat, nisi ipse cognoscendi actus olim à se de re ista habitus rursum cognoscatur. Et perinde est scire se scire, & scire se scivisse, temporis siquidem adjunctum facultatem non variat, nec operationem. Si igitur facultas organica, vt supra ostensum est, actum suum præteritum non cognoscat, quomodo poterit in eundem præteritum reflecti? Hoc dubium videntes Conimbricenses, sic conati sunt solvere. Non esse opus inquirant,

ut potentia suum actum abstractè
 sumptum liquidève cognoscatur, id e-
 nim soli immateriali facultati conce-
 datur, sed sufficere percipere illum
 quodammodo, viz: accessoria quadam
 ratione & concretè prout involvitur
 in perceptione rei cognitæ ut cog-
 nita est. Qui modus reflectendi su-
 per proprium actum potentijs insidenti-
 bus organo conceditur. Sic illi. Quis
 verò sit ille modus ex hac responsione
 elicere haud datur qua vix afferri
 posse existimo magis obscuram, per-
 plexam, & involutam. Quàm enim
 non satisfaciunt hi termini (quoquo
 modo, quadam ratione, prout invol-
 vitur) in re tam subtilis consideratio-
 nis definienda: Potentia percipit ac-
 tum suum non abstractè sed concretè,
 hoc est, percipit rem cognitam, non
 ipsam cognitionem, vel utraq; perci-
 pit confusè, neutra distinctè. At hoc
 planè confusum. Sciendum enim est,
 perceptionem rerum concretarum
 non includere confusionem, duas res
 percipimus, etsi non abstractas, tamen
 distinctas, neq; accidens vel adiun-
 ctum confundimus cum subjecto, in-
 discriminatim

discriminatum sumendo, quidlibet pro
quolibet, sed accidens consideramus
distincte ut aliud quid à subjecto, etsi
concrete ut inherens in subjecto.
Multò autem magis illa distincta cog-
nitio locum habet, cum res aliqua
concreta cognoscitur sub ratione for-
mali unius concretorum. Si enim cog-
nosco rem albam quatenus albam, ap-
paret manifestissime, me illam ipsam
albedinem cognoscere, ut rem distin-
ctam, & naturam aliam à suo subjecto.
Et ista cognitio principaliter termi-
natur in albedinem non in subjectum.
Quare cum phantasia considerat rem
cognitam ut cognitam, ipsum actum
cognitionis cognoscit, etsi non
separatum à re cognita (nec enim
hoc quaeritur) tamen certe di-
stinctum ab eadem, quod an fieri pos-
sit ambigitur maximè cum hæc sit
formalis ratio distinguens actum re-
cordandi ab omni actu cognoscendi,
quod in illo necessaria sit cognitio
cognitionis antecedentis, in hoc ve-
rò cognitio directa est & unica

Ego quod in re difficili salvis alio-
rum iudicijs prolatum volo, ita sen-
tio

T
 tio actuale in brutis memoriam non
 fieri per cognitionem rei cognitæ vt
 cognitæ, sed per nudam contemplati-
 onem speciei impressæ, vt rei objectę;
 apprehendunt similitudinem inter
 speciem apud se in memoria servatam
 & rem jam oculis subiectam, & inde
 hanc statim cognoscunt. Canis do-
 minum redeuntem statim agnoscit,
 quia similem illum videt speciei ipsius
 in memoria suâ reconditæ. Est hæc
 cognitio non reflexa, sed comparata,
 quia enim phantasia iudicat speciem
 ante impressam similem per omnia
 cum objecto jam præsentem, vel specie
 objecti præsentis jam recepta mo-
 mento cognoscit, & vel fugit vel ample-
 ctitur. Perinde quidem se habet bru-
 torum recordatio, ac si quis mihi cu-
 iusdam in turba stantis de facie au-
 tem ignoti picturam tradit. Ipse que-
 rere iussus circumfero picturam, tan-
 dem incurro in hominem, factâq; in-
 ter picturam & hominem collatione,
 scio eum esse quæsitum. Sic bruta re-
 rum sensitarum imagines semper se-
 cum præsentem circumferunt, res au-
 tem ipsas aliquando quærunt, inter-
 dum

um in eas fortuito incurrunt, utrovis modo agnoscunt, neutro verò cognitione reflexa. Exempli declaro. Leo ille Romæ medicum amicum suum in Circo fortè offendit, ex illius præsentia excitatur phantasia ad speculariam ejus imaginem in memoria impressam & servatam; imaginem novit, noscit etiam hominis & speciei similitudinem, hinc ipsum quoque agnoscit, & propter eum ita afficitur sicut olim in spelunca afficiebatur. Hic nihil opus est reflexione, ut Phantasia agnoscat illam imaginem hominis olim cognovisse, sed sufficit præsens intuitus imaginis & objecti, ad efficiendam cognitionem requisitam. Phantasia Leonis contemplando novit imaginem amici, non contemplatur ut notam, illud directè facit, hoc reflexè non potuit, nec fuit necessarium: cum satis erat ad internoscendum amicum ejus noscere effigiem, non scire se aliquandò novisse. Deinde cum animalia bruta memoriæ beneficio res absentes quærunt, ut cum pios & pullos repetunt, faciunt ista quidem quia harum rerum recordantur

tur. Sed negamus ea cognoscere se olim novisse has res vt ante sibi charas, vtilis aut iucundas. Sed presentis necessitate & naturali instinctu irritata phantasia contemplatur earum rerum imagines non vt olim notas, sed in presenti vtilis, & inde excitatur appetitus ad earum prosecutionem, ducitur igitur sensu presentis necessitatis, & vtilitatis, non cognitionis prateritæ. Vbi etiam notandum est maxime discrepare recordationem hominis a memoria animalis, tum quoad causas procatacticas & proegoumenas, tum quoad objectum & res recordatas, tum quoad consequentiã & effectus recordationis, Homo enim siue excitetur, ab externo objecto vel interna necessitate siue non, potest res omnes scire siue necessarias siue non, siue vtilis siue inutiles, mente revolueri, siue aliqua conmotione appetitus & locomotivæ. At verò brutum in rebus ad salutem suam non necessarijs, necesse habet vt plurimum excitari ab ipso objecto presente, alias non recordantur, nec recordari curant. Et huiusmodi quidem rerum verisimile est

est brutū pauciores habere imagines; quia enim nullo molestiæ vel jucunditatis sensu brutam mentem afficiunt phantasia illa otiosius & minus attentè speculatur, ita vt evanidæ prorsus fiant imagines. Rerum autem necessariorum, & quarum ex instinctu naturæ vel vehementi sensu jucunditatis & molestiæ appetitus inest, præsens necessitas & ille instinctus bruti commonefacit. Et hujusmodi rerum recordationem necessario sequitur excitatio appetitus, & locomotivæ, nec in ipsa cognitione se sistit, sed ad fugiendum vel sequendum rem moventur. Sic de cognoscendo ipso cognitionis actu.

Veniamus secundo loco ad considerationem temporis. An animal brutum cognoscat tempus præteritum, sciatq; se fecisse, vidisse, & novisse aliquid olim? Cujus dubij solutio dependet ab explicatione quæstionis, an bruta percipiant tempus? Tempestates suas ~~naipæ~~ bruta percipere nemo dubitat, quod faciunt naturali instinctu & alteratione quadam in temperaturâ ad id tempus contingente edocta. Sic norunt tempestates nidi-

D

candi

candi, pariendi, in hac vel illas regiones advolandi, redeundi; &c. Difficultas est de χρόνος, illa scilicet affectione corporis physici quā in tempore esse, & à tempore mensurari dicitur, an hæc cadat sub notitia brutali? Supposito igitur cognitionem bruti animalis ultra res sensibiles non procedere; intellectuales verò minimè attingere; quaeritur jam an tempus in corpore naturali affectio sit sensibilis, an tantum intelligibilis? Quod non sit sensibilis omnino, aut si, homini tantum, sic potest aliquo modo ostendi. Tempus ut omnes distinguunt zex est, Internum & externum. Internum est ipsa essentia rei cuiuslibet duratio à certo principio ad finem ex quo esse ceperit usq; dum esse desinat. Jam nemo dubitaverit quin tempus in hac significatione prorsus sit quid insensibile, & ab intellectu solo perceptibile. Nec enim modus aliquis excogitari potest quo essentialis ista duratio sensum subeat. Tempus externum est mensura motus, siue durationis alicuius corporis per motum corporis extra illud positi. Hoc etiam tempus esse
brutis

brutis insensibile sic pater. Si enim
 sentiatur vel per se sentietur, vel per
 accidens. Quod per se, hoc est, per
 propriam speciem sentitur, illud est
 obiectum vel commune vel propri-
 um vt distinguit Arist. 3 de Anima.
 cap. 6. At tempus neq; inter ob-
 iecta propria neq; communia recen-
 setur. Est enim omnium de his ob-
 iectis tractantium profundum de tem-
 pore silentium, neq; etiam recenseri
 potest, Siquidem tempus propriam
 sui speciem sensibus ingerere nequit.
 Num igitur per accidens sentitur?
 Ita quidē Cassianus, memoria cog-
 noscit tempus non formaliter, sed ac-
 cidentaliter, id est, cognoscit in hac
 circumstantia quod plim species fuit
 sensa & aestimata. Quæ solutio & ex-
 plicatio haud scio an cuiquam veri-
 tatis avido exploratori satisfaciet.
 Quid enim est scire tempus per acci-
 dens, an ita scire, quemadmodum
 obiectum vnius sensus proprium cog-
 noscitur ab alio sensu, v. g. dulcedo
 per accidens percipitur à visu, & ac-
 cidentaliter video rem dulcem, quia
 huic colori talis annectitur dulcedo?

Psychol. c. 23.

Hoc esse non potest, quia tempus nullius sensus est obiectum proprium, at vero quod per accidens percipitur ab uno sensu, id per se percipitur ab alio. An verò ita percipere est, quemadmodum subiectum alicuius accidentis sensibilis, viz. substantia in qua inhaeret, dicitur sentiri? at hoc absurdum, cum tempus sit accidens. An ita deniq; quemadmodum Relatio a sensibus percipi dicitur aliquò modo. Et hoc planè modo percipitur aut nullo. Tempus est relatio, quippe mensura, sic Logico- rum prestantissimi. Nulla autem relatio per se in sensus incurrit, ergo nec tempus. At incurrit, inquires, per accidens, benè habet. Qaero autem in quos sensus, an brutos, an humanos tantum? illos si dixeris eadem concludo operà, bouem cognoscere lapidem in agro limitaneum, non tantum ut lapidem, sed ut limitem: canem quòquè Socratem scire, non ut hominem tantum, sed ut Xanthippes maritum. Hos verò rectè asserueris, Existimo enim relationes ab hominis solius ut intellectu, ita sensu esse perceptibiles.

ceptibiles. Omne siquidem per accidens reducendum est ad aliquod per se, & quicquid cognoscitur per accidens, idem cognosci debet per se, etiam in eodem animali. Sic brutum videndo dulcedinem rectè dicitur sentire per accidens, quia idem brutum per alium sensum percipit eandem dulcedinem per se. Eodem modo substantiæ omnes rectè statuuntur obiectum sensuum humanorum per accidens, quia eadem sunt obiectum intellectus humani per se. Sic relationes sentiuntur à nobis per accidens, intelliguntur per se. Lapidem per se video, limitem per accidens, intelligo limitem per se non sentio. In brutis verò quia deficit illa superior facultas, deficiet quoque omnis substantiarum, & relationum cognitio, & accidentalis illa quodam modo quadam ratione cognitio si ad calculum revocetur, apparebit esse merè umbratilis, & nullius modi certi & explicabilis. Annon igitur dicendum erit bruta non percipere tempus, ideoque, nec temporis differentias cognoscere, illud si nesciant, has certè

D 3

ignorant.

ignorant. Atq; ita canis v: g. non tantum non sciet in particulari se ante tot dies vel menses aliquid egisse vel vidisse, sed ne in genere quidem illud olim se sensisse cognoscer. Quod illos quoq; sensisse verisimile est, qui dubitandum duxerunt, vtrum si non esset anima, esset tempus. Nam non putandum est illos quærere vtrum tolleretur tempus, sublatâ animâ sensitiva, sed an esset vlla eius existentia, non dato intellectu, Adeò necessariam inter tempus & intellectum dependentiam, tum quoad essentiam temporis (in quo errarunt fortasse) tum quoad eius apprehensionem & distinctam perceptionem (quod verum est) ponendam esse existimarunt.

FINIS.

---

o
n
n
n
n

21
01